

УДК 378.1

ОЛЬГА ШПАКІВСЬКА

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ОРГАНІЗАЦІЯ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ПРАКТИЦІ РОБОТИ ВІТЧИЗНЯНИХ ТА ЗАКОРДОННИХ ВНЗ

Проаналізовано особливості функціонування студентського самоврядування у деяких вітчизняних ВНЗ та виділено їх спільні тенденції. Вивчено досвід роботи студентського самоврядування у закордонних ВНЗ та виділено перспективні напрямки для його впровадження в діяльності українських вузів.

***Ключові слова:** студентське самоврядування; порівняльний аналіз, спільні тенденції.*

Постановка проблеми. Здобуття Україною незалежності, формування національної системи освіти характеризується значним поживаленням в освітній системі України.

У результаті суттєвих змін у роботі вищих навчальних закладів студентське самоврядування виходить на якісно новий етап свого розвитку. Це пов'язано із входженням української освіти до Болонського процесу та інших структур ЄС. В цьому контексті ознайомлення зі світовими досягненнями в області студентського самоврядування є на часі, оскільки сучасна дійсність має спільну низку проблем і характеризується рядом загальних тенденцій, що мають значення для оптимізації виховної практики України.

Нині українське студентство піднімає проблему створення органів самоврядування не як ідею, а як практичний інструмент дії та реалізації ідей студентства.

Аналіз досліджень і публікацій. Так науково-теоретичні та практичні основи самоврядування стали предметом вивчення В. Кумаріна, І. Глікмана, А. Нікітіна, В. Кузя, В. Яценко, В. Бобрицької, Г. Цибулька В. Коротова, Л. Гордіна, Л. Новікової, М. Приходька, В. Жукова, К. Потопи та ін. Наукова діяльність Л. Логвіненко, Т. Мальковської пов'язана з розробкою проблем самоврядування у зв'язку зі становленням соціально активної позиції старшокласників. Є. Костяшкіна, В. Караковський дослідили питання структури і функціонування системи самоврядування.

Досвід діяльності органів студентського самоврядування у закордонних ВНЗ досліджували: І. Василенко, Я. Жукровський, М. Степко, Я. Болюбаш, В. Шинкарук, К. Левківський, В. Даниленко, К. Osborn та ін.

Вивчений досвід з проблеми розвитку студентського самоврядування показує значні можливості в цьому напрямі. Проте на сьогодні ще не склалась цілісна організаційна система студентського самоврядування – існують окремі її елементи [1]. Ще не досягнуто одностайності в питанні про шляхи досягнення ефективного функціонування студентського самоврядування в українських вишах.

Метою роботи є аналіз діяльності органів студентського самоврядування у вітчизняних та закордонних ВНЗ та виділення перспективних напрямків ефективного функціонування студентського самоврядування в українських ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Самоврядування є складовою частиною виховного процесу, що проявляється в спеціально організованій діяльності студентів із забезпечення активної, побудованої на засадах виборності, самодіяльності, добровільності їх участі в організації управління своєю власною діяльністю [2].

Спираючись на низку нормативно-правових актів (Положення "Про державний вищий заклад освіти", Типове положення «Про студентське самоврядування у вищих навчальних закладах», Закон України «Про вищу освіту») **органи студентського самоврядування функціонують у вищих навчальних закладах України.** Структура, форми, діяльність і механізм проведення виборів студентського самоврядування, завдання і повноваження в кожному університеті мають свої особливості.

Так, у Національному університеті «Києво-Могилянська академія» студентська колегія як орган самоврядування студентів має 9 голосів в академічній конференції НаУКМА та дорадчий голос на засіданнях вченої ради НаУКМА. Досить цікавим є й те, що колегія бере участь у визначенні переможців конкурсу на заміщення вакантних посад деканів та завідувачів кафедр НаУКМА.

Функціонування студентського парламенту Київського національного університету імені Тараса Шевченка як «представницького органу (конференції) навчального колективу студентів та аспірантів університету» надає йому право призначати загальноуніверситетські референдуми студентів та аспірантів, опротестовувати рішення вченої ради та адміністрації університету з питань студентського та аспірантського життя. Для виконання рішень і забезпечення повсякденної роботи в раді студентів та аспірантів формуються та розгортають свою діяльність різні відділи: навчально-науковий, соціально-економічний, з питань побуту та гуртожитків, з культурно-масових питань, загальноорганізаційний. Іноді відділи поділяються на сектори: удосконалення навчально-виховного процесу, міжуніверситетських і міжнародних зв'язків, роботи з учнівською молоддю, інформаційний тощо.

У свою чергу, в Київському національному університеті культури і мистецтв студентський парламент, відповідно до Статуту, має право накласти вето на рішення ректорату, впливати на формування професорсько-викладацького складу і навіть оголосити імпічмент ректору.

Заслуговує на увагу структурний поділ органів студентського самоврядування Острозької Академії. «Братство спудеїв» має такі підрозділи: студентське наукове товариство «Академік», студентське наукове товариство ім. О. П. Оглобліна, PR-відділ «Ініціатива», юридичну клініку для малозабезпечених громадян «Про боно», туристичний гурток, відділ охорони порядку, спортивний клуб, відділ культури та дозвілля.

Цікавим є те що, студентська рада Полтавської державної аграрної академії співпрацює з радою ветеранів академії. Ними організуються зустрічі з ветеранами війни, відвідування історичних пам'ятних місць Великої Вітчизняної війни, музеїв міста.

У Положенні про студентське самоврядування Одеської національної академії зв'язку ім. О. С. Попова зазначено, що у права та обов'язки органів студентського самоврядування входить участь в роботі стипендіальних комісій з розподілу стипендіального фонду та фонду соціальної допомоги серед студентів із урахуванням їх соціальних проблем, досягнень у навчанні, громадській та науковій роботі, культурі, спорті тощо.

Системний підхід до організації студентського самоврядування характеризується охопленням усіх сфер життєдіяльності студентів: навчально-виховної, науково-дослідної, спортивно-оздоровчої, побуту, відпочинку, дозвілля, суспільно-громадської діяльності та функціонує на всіх рівнях: академічної групи, факультету, гуртожитку, університету тощо. Вищим органом студентського самоврядування є загальні збори (конференція) студентів університету, факультету, гуртожитку, які ухвалюють „Положення про студентське самоврядування”; визначають структуру повноваження й порядок обрання його виконавчих органів; обирають повноважних осіб та заслуховують їх звіти.

Загалом у процесі дослідження ми виділили такі **спільні тенденції функціонування органів студентського самоврядування у ВНЗ України:** 1) студентське самоврядування

розглядається як реальна здатність академічної громади самостійно або через представницькі органи вирішувати питання, віднесені до його компетенції; 2) студентське самоврядування здійснюється в навчально-виховному процесі у вищих навчальних закладах з метою більш повного та різнобічного розвитку особистості кожного члена академічної громади; 3) первинним суб'єктом студентського самоврядування є академічна громада. До академічної громади відносяться всі особи, що навчаються у вищому навчальному закладі. Усі члени академічної громади мають рівні права на участь у студентському самоврядуванні; 4) студентське самоврядування в Україні здійснюється на принципах законності, колегіальності, поєднання інтересів академічної громади та держави в галузі освітньої діяльності, правової, організаційної та матеріально-фінансової самостійності в межах повноважень, визначених законами; 5) у структурних підрозділах (інститутах, філіях) вищих навчальних закладів створюються окремі незалежні системи студентського самоврядування, які можуть самостійно створюватись або вступати в об'єднання з метою спільного вирішення нагальних питань.

Але, слід зазначити, що аналіз практики самоврядування навчальних закладах показав, що виховний, соціалізуючий потенціал самоврядування не тільки використовується не цілеспрямовано, але й просто не усвідомлюється. Достатньо поширені як надмірна опіка, так і самоусунення педагогів від студентського самоврядування. Студенти, по суті, є суб'єктами педагогічного управління, проте не готові до виконання суб'єктної функції. Отже, о значущій діяльності.

студентського самоврядування закордонних ВНЗ в основному зорієнтоване на: захист інтересів студентів на всіх рівнях вищої освіти; реалізацію студентських ініціатив у навчально-виховному процесі, а також у науковій, професійній, культурній та інших сферах діяльності; підвищення ефективності взаємодії між студентами та університетською адміністрацією; забезпечення студентських прав і свобод відповідно до громадських норм, що діють у суспільстві; співпрацю з державними та місцевими органами влади; організацію побуту, різноманітних форм дозвілля, подорожей, працевлаштування студентів; створення нового інформаційного простору для студентів університету та зв'язок зі світовими інформаційними джерелами [3].

Ознайомлення з досвідом роботи студентського самоврядування у закордонних ВНЗ (Франції, Польщі, Канади, Великої Британії) дозволяє зрозуміти, що вона проводиться раціонально та позбавлене формалізму. Студенти закордонних ВНЗ представлені в різних установах, таких як центральні ради університету, адміністративній раді, науковій раді, раді з питань навчання та університетського життя, студентських радах факультету, радах гуртожитку та у європейському союзі студентів (міжнародний рівень) у Франції. Причому частка студентського представництва у радах відповідних рівнів становить: в адміністративній раді – 20-25% від загальної кількості членів ради з 30 осіб; у раді з питань навчання та університетського життя – 40-50% від загальної кількості членів ради із 20-40 осіб; у науковій раді – до 12,5% при загальній кількості членів ради 40 осіб.

Цікавим є досвід діяльності польських органів студентського самоврядування, які, окрім реального вирішення за допомогою цього інституту власних проблем, мають закріплене законом право брати участь у вирішенні загальноуніверситетських справ. Для цього студентська громада обирає своїх представників до колегіальних органів, які функціонують при університеті. Це – сенат університету і його комісії: наукова рада, контрольно-ревізійна комісія, бібліотечна рада тощо. Згідно з законом, максимальна кількість студентів, яку можуть обрати до колегіальних органів «державного» університету, становить 25% загально-го складу колегіального органу.

Відмітимо, що вибори у сенат польського університету повністю відкриті і прозорі, відбуваються за участю студентів як денного, так і заочного відділень, а також докторантів, але за наявності різних квот. Крім того, кандидати чи групи кандидатів формують команди і провадять передвиборчі кампанії виступаючи з публічними промовами, роздаючи невеличкі подарунки у вигляді безкоштовних тістечок чи чогось подібного [4].

Суттєвою особливістю органів студентського самоврядування в Польщі є їх потужна матеріальна база і фінансово-правова незалежність від адміністрації навчального закладу. Річний бюджет органів студентського самоврядування, наприклад, Варшавського універси-

тету становить близько 200 тисяч доларів на рік. Ці кошти щороку обов'язково, згідно із "Законом про вищу освіту", виділяються з бюджету університету на діяльність самоврядування. До цієї суми долучаються добровільні пожертви і внески спонсорів. Кошти, які виділяються органам студентського самоврядування, витрачаються на діяльність центральних органів самоврядування університету, зокрема на: утримання приміщення і апарату; діяльність самоврядування на відділеннях і факультетах, які самостійно розпоряджаються частиною виділених коштів; гранти для студентських товариств і об'єднань, які діють при університеті.

Важливим важелем впливу на адміністрацію ВНЗ органів студентського самоврядування в Польщі є право визначати розмір оплати за навчання в університеті. У випадку тиску з боку адміністрації на студентських активістів, останні можуть, умовно кажучи, довести університет до важкого фінансового стану. Ще один, уже не фінансовий, але все-таки суттєвий засіб впливу – це вирішальне право органів студентського самоврядування затверджувати проректора зі студентських питань.

Не менш цікавим є досвід діяльності органів студентського самоврядування у Канаді, де воно органічно пов'язане зі світовими модернізаційними процесами, що відбуваються в суспільному житті та має глибокі демократичні традиції, чітку й дієву структуру системи молодіжного самоврядування, фінансову забезпеченість. Це дає можливість студентам реально впливати на захист своїх прав і брати участь у суспільному житті [6].

На думку І. Василенко [5], найбільш перспективними для впровадження в українську систему вищої освіти: взаємовідносини між органами студентського самоврядування та керівництвом університету на всіх рівнях; сфери діяльності і впливу студентського самоврядування (у межах і поза межами університетів); фінансові параметри; форми діяльності студентських засобів масової інформації; вимоги до лідерів студентського самоврядування; планування та звітність і прозорість діяльності органів студентського самоврядування; залучення до активної діяльності студентів усіх курсів та форм навчання.

Слід зазначити, що у відповідних документах, які регулюють діяльність органів студентського самоврядування в канадських ВНЗ, є детальна розробка всіх практичних кроків з конкретними завданнями та чітко прописаними процедурами, що забезпечує ефективну діяльність студентського уряду в зазначених напрямках.

У Канаді з метою поглиблення усвідомлення студентами суті та завдань їх самоврядування створюються сайти, випуски різноманітних інформаційних матеріалів, які роз'яснюють молоді важливість та можливості цього феномена. Сайти канадських університетів дуже широко й доступно описують роботу студентського самоврядування з великою кількістю корисних посилань [7]. Так, наприклад, на Інтернет-сторінці Йоркського університету в рубриці, присвяченій студентському життю, описані усі його ланки: спорт і відпочинок, заклади харчування, сімейне життя, культурні центри корінних жителів, здоровий спосіб життя, побутові умови, допомога студентам з інших країн, питання безпеки, духовне життя, студентські клуби тощо. На кожному з 14 сайтів цієї рубрики знаходиться майже вичерпна інформація з відповідних питань та посилання на велику кількість корисних сайтів [5].

Великобританія має свою неординарну систему студентського самоврядування, яка функціонує на рівні коледжів та університетів. Тут існують різного роду студентські спілки, уряди та ради. Для учасників самоуправління у вищій школі Англії виділяють не просто окреме приміщення, а окреме містечко, що сприяє всебічній реалізації усіх студентських задумів.

Основною метою британського студента при вступі до студспілок є не стільки соціальний захист та влаштоване дозвілля, скільки політична кар'єра. При кожній студентській раді функціонує навчальний центр майбутнього політика, де найактивнішим надають допомогу в оволодінні ораторським мистецтвом, політологією, психологією та іншими «атрибутами», що потрібні майбутнім головнокомандувачам держави.

Для того, щоб зайняти певну посаду в органах самоврядування учасники студентського самоврядування створюють політичні штаби та проводять дебати. І все це супроводжується розвагами (ігри, каруселі, солодощі, кіно під відкритим небом) та неймовірною витратою грошей: на одні такі дебати йде, в середньому, від 30 до 50 тис. доларів. За рік такі «дійства» проходять близько десяти разів, але це жодним чином не «б'є» по кишеням британ-

ського студентства: фінансування самоврядування у ВНЗ Великобританії йде не лише від держави, а й різного роду спонсорів (колишніх випускників, політичних сил, благодійних організацій).

Слід зазначити, що за активну участь у житті свого університету чи коледжу молода людина отримує грошову винагороду. У деяких студентських спільнотах Англії існує чітко розроблена система оплати праці своїм членам. Так, голова студради є керівником і працює на повний робочий день. В Оксфорді така посада оплачується у 5 тис. доларів щомісячно. Таким студентське самоврядування у Великобританії дозволяє студентам потрапити в політику та заробити грошей.

На відміну від британських, французькі студенти не прагнуть потрапити в політику, тому що він і так при владі. Так, вони об'єднуються не в ради та спілки, а в асоціації та синдикати, які утримуються не університетами і державою. Самоврядування у Франції підтримують відомі спонсори: колишні випускники, торговельні бренди, продукцію яких рекламують члени самоврядування (одяг, взуття, косметика, їжа та ін.) та батьки студентів.

Незважаючи на весь авторитет синдикатів та асоціацій, найвпливовіші установи студентського самоврядування функціонують все ж на базі університету. Для того, щоб спробувати себе у ролі керівника вищі навчальні заклади надають французькому студенту три ради: адміністративну, наукову та з питань навчання й університетського життя.

У Франції органи студентського самоврядування діють відкрито та демократично: вибори до рад проводяться одночасно та за окремими списками, студенти отримують право впливати на рішення адміністрації ВНЗ протягом двох років (термін обрання на членство) та можуть бути представлені в дисциплінарній та соціальній університетських комісіях, де розглядаються особисті справи студентів. Не рідко французького студента ставлять на чолі ради (це тоді, коли в раді знаходиться 50% викладачів), і він отримує вирішальний голос.

В нашому дослідженні не можливо оминати досвід вищої школи США, головним стержнем якої є діяльність органів студентського самоврядування. Слід зазначити, що молоді люди в цій країні йдуть навчатися до вишів (це коледжі, академії, університети) не задля здобуття нових знань (майже 76% за даними опитування National sociological service у 2009 році), а в пошуках вражень від студентського самоврядування. Поза навчальним процесом на них чекають братства. Така форма студентського самоврядування виникла у Сполучених Штатах наприкінці XVIII століття, але за досить тривалий час відбулася помітна трансформація. Спочатку братства були схожі на «гуртки за інтересами». Але тепер – це потужні студентські спілки, які займаються організацією дозвілля. У позанавчальний час студенти-американці подорожують та займаються спортом [8].

Отже, в абсолютній більшості вищих навчальних закладів органи студентського самоврядування активно функціонують, проте студенти різних країн мають різне уявлення про їх цілі та завдання.

Так, для студентів Польщі та Франції студентське самоврядування – це розвиток політичної кар'єри та лідерських якостей; для студентів Великобританії – це розвиток політичної кар'єри та заробіток; для українських студентів студентське самоврядування – це організація дозвілля, розважальних заходів у позанавчальний час; чергуванням у гуртожитках та у навчальних корпусах; для студентів Канади студентське самоврядування – це організація повної проінформованості студентів з усіх сфер життя; а для студентів США студентське самоврядування – це участь у розважальних заходах (подорожі, екскурсії, спорт та ін.).

У процесі дослідження з'ясувалось, що переважна більшість студентів України розуміють важливість студентського самоврядування, проте не вважають, що участь у роботі його органів допоможе проявити їм свої здібності, уміння, навички, самореалізуватись та бути соціально захищеними. Від так молоді люди не прагнуть до активної участі в такій колективній та суспільно значущій діяльності. Це дає підстави зробити висновок, що більшість студентів традиційно розглядають студентське самоврядування як організацію дозвілля та розважальних заходів у поза навчальний час, а також чергувань у гуртожитках, навчальних корпусах, не пов'язуючи цю діяльність із розвитком їх особистості. До того ж нерідко ініціатива щодо створення органів студентського самоврядування виходить не «знизу», а «згори». І це є не чим іншим як насиллям, результатом якого стає апіорі як організаційна, так і функціональна «несамостійність» органів студентського самоврядування, адже за самою

свою природою вони повинні спиратися на самоорганізацію, саморегулювання та самодійальність і не допускають застосування спеціального апарату примусу.

Висновки. На нашу думку, для ефективного функціонування студентського самоврядування в українських ВНЗ необхідно використовувати кращий досвід роботи органів самоврядування інших країн. Зокрема, належне законодавче закріплення нормативно-правової бази органів студентського самоврядування, матеріальну базу та фінансову незалежність органів студентського самоврядування, чіткий механізм взаємодії органів студентського самоврядування та адміністрації, реалізацію соціальних та виробничих проектів органами студентського самоврядування, авторитет лідерів студентського самоврядування та зацікавленість студентів у роботі студентського самоврядування.

Список використаних джерел

1. Потопа К. Соціально-педагогічні умови організації студентського самоврядування у вищих навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.05 "соціальна педагогіка" / К. Потопа. – К., 2006. – 21 с.
2. Український педагогічний словник. / [ред. С. Гончаренко]. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
3. Студентське самоврядування як невід'ємна складова демократизації вищої школи: Рекомендації / [М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук та ін.]; за ред. М. Ф. Степко. – К.: Знання, 2005. – 49 с.
4. Жукровський Я. Студентське самоврядування: гра чи дійсність? / Я. Жукровський // Каменяр. – 2002. – №1.
5. Василенко І. Виховання громадянських якостей студентів у вищих навчальних закладах Канади засобами самоврядування / І. Василенко // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2005. – Вип. 2. – С. 147-152.
6. Osborn K. Education is the best national insurance: Citizenship education in Canadian schools. Past and present // Canadian and international education. – Vol. 25 (2). – 1996. – P. 31-58.
<http://www.yorku.ca/web/futurestudents/life/links.html>
<http://ridna.ua/2011/01/praktyka-studentskogo-samovryaduvannya-za-kordonom/>

Стаття надійшла до редакції 17.02.2013.

Шпаковская О.

Житомирский государственный университет имени Ивана Франко, Украина

ОРГАНИЗАЦИЯ СТУДЕНЧЕСКОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ В ПРАКТИКЕ РАБОТЫ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ И ЗАРУБЕЖНЫХ ВУЗОВ

Проанализированы особенности функционирования студенческого самоуправления в некоторых отечественных вузах и выделены его общие тенденции. Изучен опыт работы студенческого самоуправления в зарубежных вузах и выявлены перспективные направления для его внедрения в деятельность украинских вузов.

Ключевые слова: студенческое самоуправление; сравнительный анализ, общие тенденции.

Shpakivska O.

Zhytomyr state university, Ukraine

ORGANIZATION THE STUDENT SELF-GOVERNMENT IN THE PRACTICE OF DOMESTIC AND FOREIGN UNIVERSITIES

We studied the features of functioning of the student self-government in some universities of Ukraine and determined their general trends. Studied the experience of the student self-government in foreign universities and indicated promising directions for its implementation to the work of Ukrainian universities.

Keywords: student self-government; comparative analysis; common trends.